

Unge fodboldtalenters veje mod toppen

– evolutionær eller strategisk talentudvikling?

Af Mette Krogh Christensen, Michael Sorgenfri Pedersen og Christian Stilling Mortensen

Den danske regering vil i de kommende fire år bruge ca. 40 millioner kr. på talentudvikling inden for dansk eliteidræt.¹ Ligesom mange andre lande har Danmark valgt at bruge mange ressourcer på talentudvikling inden for idræt i forventning om, at investeringen vil »styrke landets internationale synlighed og øge kendskabet til Danmark«.² Et centralt led i denne plan er at forbedre idrætsledernes internationale kompetencer og optimere idrætsudøvernes praktiske muligheder for at opnå højeste internationale niveau. Derfor er spørgsmålet om, *hvordan* talentudviklingen inden for de enkelte idrætsgrene bliver forvaltet, og *hvilke tankegange* der ligger til grund for talentudviklingen i eliteidræt generelt, blevet særligt aktuelt.

For at få yderligere indblik i disse spørgsmål og de karrieremæssige vilkår for unge fodboldtalenter vil vi i det følgende præsentere en retrospektiv, kvantitativ undersøgelse af 635 fodboldspilleres veje mod toppen, dvs. de danske ungdoms- og A-landshold i perioden 1991-2006. Med udgangspunkt i resultater fra denne undersøgelse vil vi diskutere tendenser i dansk elitefodbolds talentudvikling i lyset af tilgang og

frafald blandt ungdomslandsholdsspillere. Vi vil se nærmere på to forhold:

1) Udbredelsen af den relative alderseffekt blandt de 635 fodboldspillere, dvs. den tilsyneladende positive sammenhæng mellem at være født i starten af en fodboldsæson og at blive udpeget som talentfuld fodboldspiller.

2) Eksistensen af to tankegange i dansk elitefodbolds talentudvikling: en evolutionær udviklingstankegang, der prioriterer en bred talentmasse i så lang tid som muligt, og en strategisk udviklingstankegang, der sorterer og udtynder i talentmassen på et meget tidligt tidspunkt i unge fodboldtalenters udvikling.

Artiklen drejer sig således om et centralt dilemma for investeringen i talentudvikling, nemlig at samtidig med at man ønsker at se så mange talenter som muligt blomstre op og udvikle sig, vil man også gerne styre talentudviklingen og strategisk kunne sortere og udvælge blandt talenterne, så de allerbedste på så tidligt et tidspunkt som muligt får de bedste betingelser for talentudvikling. Dilemmaet berører spørgsmålet, hvor-

vidt den relative alderseffekt påvirkes af en evolutionær henholdsvis en strategisk udviklingstankegang.

Dansk elitefodbolds forvaltning af talentudvikling

Talentudviklingen i dansk fodbold begyndte for alvor i 1950'erne, hvor Dansk Boldspil Union (DBU) iværksatte udviklingen af et ungdomslandshold. Formålet med ungdomslandsholdene var og er at skabe grobund for fremtidens elitefodboldspillere og dermed forøge standarden af dansk fodbold i almindelighed samt standarden af A-landsholdet i særdeleshed. I foråret 2007 lancerede DBU projektet »Talentudvikling i Danmark 2007 – 2012«³ for at styrke dansk talentudvikling inden for fodbold. Et af succeskriterierne er ifølge DBU's visioner og mål for talentudvikling, at talentudviklingsprogrammerne »Talentræning«, »Struktureret talentudvikling (STU)« og »Integreret talentudvikling (ITU)« samt ungdomslandsholdene udgør en produktiv fødekæde til A-landsholdet og Superligaen. For eksempel hedder det, at det for ungdomslandsholdene (med undtagelse af U/21 landsholdet) gælder, »at der fokuseres på spillernes talentudvikling, med undtagelse af deltagelse i (kvalifikationsrunder til) EM-slutrunder, hvor resultater prioriteres højt«.⁴ Det mest 'eksklusive' talentudviklingsprogram er ITU-programmet, hvis formål er

»at fortsætte og forbedre uddannelsen af de bedste 16- til 21-årige, og ITU koncentrerer udelukkende om de spillere, der vurderes at have potentiale til at nå det højeste niveau«.

I øjeblikket er otte fodboldklubber tilknyt-

tet ITU-programmet, som siden programmets start i 2000 er blevet opfattet som den optimale ramme for talentudvikling af de absolut bedste fodboldspillere med ungdomslandsholdspotentiale. Ud over klubbens egne trænere har de otte klubber hver en fuldtidsansat ITU-træner, hvis opgaver er at organisere individuel træning af udvalgte spillerne og at opstille individuelle mål for den enkelte spiller, hvad angår såvel fodbold- som ungdomsuddannelse. Klubberne skal løbende opfylde en række definerede kriterier angående trænerens uddannelse, klubfaciliteter m.v. for at blive tilknyttet ITU-programmet, der finansieres i et samarbejde mellem klubben, DBU og Team Danmark. Det er med andre ord kun særligt udvalgte klubber og særligt udvalgte spillere, der kan bedrive ITU-træning. Således skærpede DBU for et par år siden kravene til ITU-klubberne og reducerede antallet af godkendte klubber fra de oprindelige 14 i 2000 til de nuværende 8 ITU-klubber.⁵ Denne form for strategisk tænkning om talentudvikling, der »optimerer den daglige træning og træningsmiljøer for de største talenter« eksisterer parallelt med DBU's mere evolutionære tankegange om talentudvikling, der manifesteres i idéen om at »fastholde flere spillere i dansk børne- og ungdomsfodbold så længe som muligt«.

Der findes to omfattende undersøgelser af talenters sociale og idrætslige vilkår inden for forskellige idrætsgrene. I undersøgelsen »Den danske subelites vilkår år 2000« indgik mandlige fodboldspillere imidlertid ikke i den undersøgte population, idet forfatterne til rapporten skønnede at »disse dyrker idræt under helt særegne vilkår set i forhold til subeliten i øvrigt«.⁶ Dette blev bekræftet i undersøgelsen *Kontraktspillere i fodbold og håndbold*⁷, som viste,

at fodboldspillere begynder at dyrke deres sport tidligere end eliten i andre idrætsgrene, og at der i de seneste 10 år er sket en stærkt øget professionalisering af dansk fodbold, bl.a. resulterende i at fodboldtalenterne bliver kontraktligt forbundet med deres klub i en yngre alder end tidligere:

»Således ses det, at det kun var under hver fjerde af de i dag 26- til 38-årige superligaspillere, der skrev under på en fuldtidskontrakt som 20-årig eller derunder. For gruppen af 21- til 25-årige er andelen markant større, idet over to tredjedele af disse spillere oplyser, at de skrev under på en fuldtidskontrakt som 17- til 20-årig«.⁸

Denne udvikling peger ikke blot på, at unge talentfulde fodboldspillere udfordres i balancegangen mellem fodboldkarrieren og uddannelsesmuligheder i teenageårene, men også på en øget grad af strategisk udviklingstankegang i fodboldklubberne. Den tidlige kontraktlige relation mellem fodboldspiller og klub kan opfattes som et ønske om at sortere og udtynde i talentmassen på et meget tidligt tidspunkt i de unge fodboldspillers udvikling med det formål at snævre talentmassen ind til en strategisk udvalgt mængde, der gives optimale betingelser for videre udvikling. I Danmark foreligger der imidlertid ikke en samlet opgørelse over frafald og tilgange af fodboldtalenter på ungdoms- og A-landsholdene over en længere periode. Ej heller er det tidligere undersøgt, hvordan og på hvilke præmisser udvælgelsen af talenter til ungdomslandsholdene foregår.⁹

Dilemmaer i talentudviklingen i dansk fodbold

Ved både at satse på stor bredde i talentmassen langt op i ungdomsårene og på at optimere den daglige træning og træningsmiljøet for de største talenter allerede i 15-års alderen kunne DBU risikere at sætte sig mellem to stole. Med andre ord: talentudviklingstankegangen i dansk elitefodbold bærer præg af at ville både en *evolutionær* og en *strategisk* talentudvikling på samme tid, uagtet at disse to udviklingstankegange er modstridende på en række områder. Når vi i nærværende artikel anvender begrebsparret *evolutionær* og *strategisk* talentudvikling som analysemodel, er vi inspireret af en lignende skelnen i den idrætspsykologiske forskning¹⁰ mellem på den ene side et praksis- og erfaringsbaseret »bottom-up« perspektiv og på den anden side et videnskabeligt funderet »top-down« perspektiv på talentidentifikation og -udvikling:

»...talent detection is based on the prediction of performance. The unveiling of underlying performance determinants is a particularly relevant endeavour for anyone interested in sport talent detection or selection. This paradigm is based on the assumption that underlying factors prerequisite for sporting excellence really do exist [...] This approach may be considered a »top-down« approach in talent detection, where a priori hypotheses and possible solutions are imposed from above, i.e., from accumulated scientific evidence. This is in contrast to »bottom-up« approaches, where elements of the solution come from the collective wisdom, the rich anecdotal evidence, and the language of the sport performers themselves«.¹¹

»Top-down« og bottom-up« perspektiverne er udtryk for to problemstillinger i elitesportens stræben efter talent: skal talentudvikling defineres og styres *strategisk* oppefra (»top-down«) ved hjælp af ensrettede principper og anerkendte udvælgelseskriterier, eller kommer talentudviklingen så at sige af sig selv ud fra et *evolutionært* (»bottom-up«) princip om at bredde og mangfoldighed i talentarbejdet vil sikre en naturlig udvikling af talenterne og en vis grad af »survival of the fittest«?

Undersøgelsens materiale og design

Materialet til undersøgelsen er bygget op ved hjælp af tre forskellige kildematerialer: 1) DBU's landsholdsdatabase over de enkelte spilleres meritter, 2) DBU's årsberetninger og 3) den danske fodboldentusiast og statistiker Palle 'Banks' Jørgensens biografi¹² over samtlige spillere på de danske fodboldlandshold siden den første kamp i 1908. Databasen består af varierende oplysninger om 635 fodboldspillere, der alle er debuteret på et eller flere af de danske landshold fra U/16 og opefter. For samtlige 635 spillere i databasen er der informationer om navn, fødselsdag, debut på henholdsvis U/16, U/17, U/18-20¹³, U/21 og A-landsholdet, årstal for debut på A-landsholdet samt spillernes typiske position på banen. Derudover er der hos et varierende antal spillere ligeledes informationer om klubsifte, karriereforløb, uddannelse og nuværende beskæftigelse.

Undersøgelsen er et kohortestudie, dvs. et studie af en gruppe af individer, der inden for samme tidsrum eller alder har en bestemt hændelse i livsforløbet til fælles¹⁴. Kohorten til nærværende undersøgelse de-

fineres af en gruppe fodboldspillere, der inden for samme tidsrum (perioden 1991-2006) eller alder (19-34 år) har den hændelse til fælles, at de er debuteret på et eller flere af de danske ungdomsfodboldlandshold.

Vi har valgt at inkludere spillere, der potentielt set har kunnet debutere på A-landsholdet i perioden 1991-2006. Baggrunden for udvælgelseskriteriet er gennemsnitsalderen for debut på det danske A-landshold, der siden 1987 har været ca. 24 år med en typisk spredning fra ca. 20 år til ca. 30 år som debutalder. Derfor har vi valgt at inkludere spillere, der er født i 1987 eller tidligere, svarende til en alder på minimum 19 år i 2006. Under hensyntagen til spredningen i debutalder har vi således valgt, at spillerne i kohorten skal være født i perioden 1972 til 1987, svarende til en alder på 19-34 år i 2006. Dette giver undersøgelsen en kohorte på 635 talentfulde fodboldspillere, der alle er debuteret på mindst et af DBU's ungdoms- og/eller A-landshold i perioden 1991-2006. Det skal pointeres, at vores kohorte alene inkluderer spillere, der har fået spilletid i landskampe på de enkelte landshold. Dermed indgår spillere, der har deltaget i landsholdstræningssamlinger og måske endda er blevet udtaget til kamp, men ikke fik spilletid, *ikke* i de følgende tabeller og figurer. Data er indtastet i og bearbejdet ved hjælp af statistikprogrammet SPSS.

Resultater

Kohorten af 635 spillere fordeler sig på 16 årgange (fødselsår 1972 til fødselsår 1987) med gennemsnitligt 39,7 spillere pr. årgang. Af tabel 1 fremgår det, at spredningen af spillere pr. årgang er fra 27 spillere i årgang 1973 til 48 spillere i årgang 1979, dvs. at der er relativ stor forskel på, hvor mange spil-

Tabel 1. Antal landsholdsspillere født i årene 1972-1987

Fødselsår	Antal	Procent af alle
1987	37	5,8
1986	42	6,6
1985	46	7,2
1984	41	6,5
1983	41	6,5
1982	42	6,6
1981	42	6,6
1980	39	6,1
1979	48	7,6
1978	45	7,1
1977	40	6,3
1976	42	6,6
1975	33	5,2
1974	33	5,2
1973	27	4,3
1972	37	5,8
Total	635	100,0

lere i en given årgang der kvalificerer sig til at få debut på landsholdene (tabel 1).

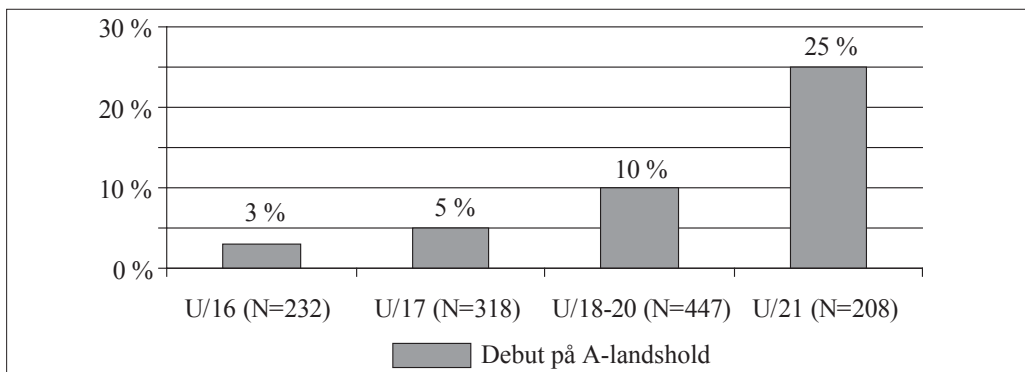
I enkelte af de følgende resultater vil ko-

Tabel 2. Aldersgrupper, inddelt efter alder i 2006

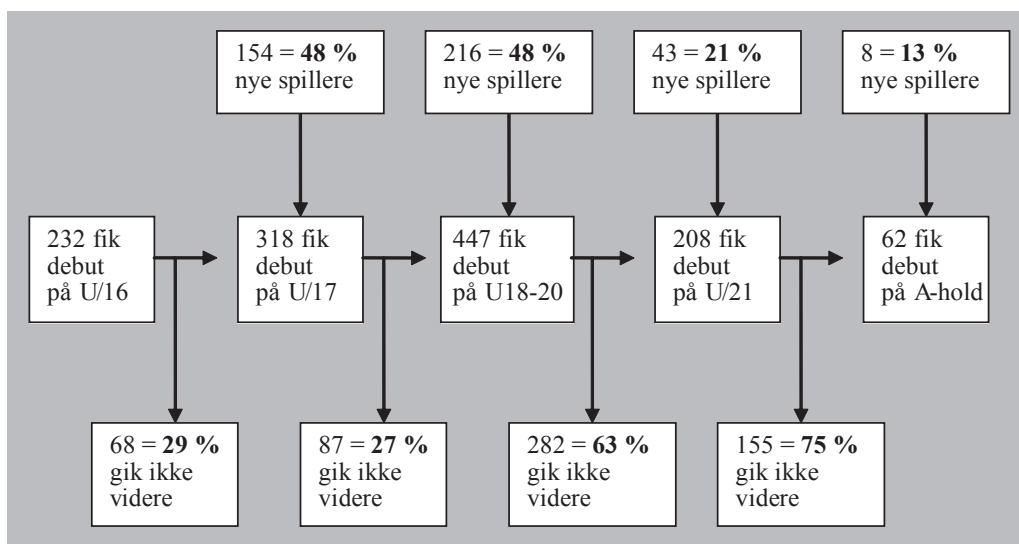
Aldersgrupper	Antal	Procent af alle
19-23 år (født i 1983-1987)	207	32,6
24-28 år (født i 1978-1982)	216	34,0
29-34 år (født i 1972-1977)	212	33,4
Total	635	100,0

horten blive opdelt i tre lige store aldersgrupper, svarende til at aldersgruppe 1 var 19-23 år, aldersgruppe 2 var 24-28 år og aldersgruppe 3 var 29-34 år i 2006, hvor den sidste kamp i vores datamateriale er registreret. Fordelingen af aldersgrupperne inddelt efter alder i 2006 fremgår af tabel 2.

Andelen af spillere, der har haft debut på et af ungdomslandsholdene U/16, U/17, U/18-20 eller U/21, og samtidig har fået debut på A-landsholdet, er vist i figur 2. Således fremgår det, at der er betydelig større andel af spillere af U/21 landsholdene, der får debut på A-landsholdet end spillere fra de yngre landshold. Ifølge vores datamate-

Figur 1. Andelen af spillere, der har fået debut på A-landshold. Procent af samlet antal spillere på de fire ungdomslandshold i 1991-2006

Figur 2. Gennemstrømningen af spillere fra landshold til landshold i 1991-2006

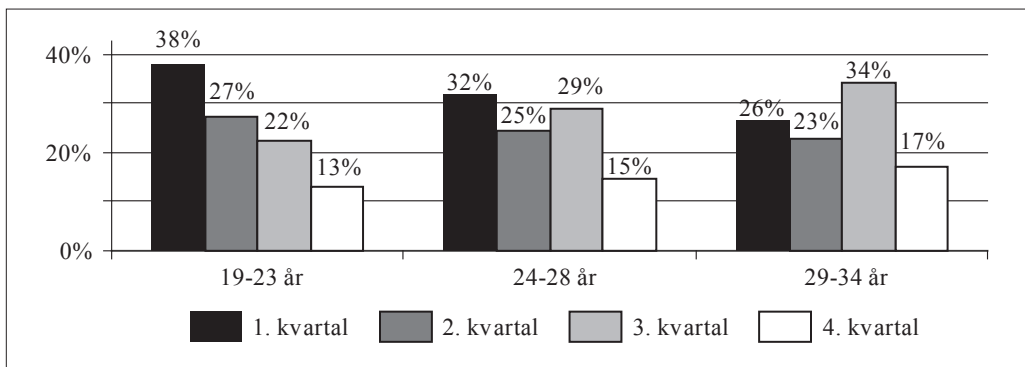
riale har en debutant på U/16 landsholdet kun 3 % chance for at debutere på A-landsholdet, mens en spiller på U/21 landsholdet har 25 % chance for at gå videre til A-landsholdet.

Som figur 1 antyder, er der en forholdsvis stor til- og afgang fra de forskellige ungdomslandshold frem til A-landsholdet. Et mere udførligt billede af gennemstrømningen af spillere fremgår af figur 2, der viser, hvor mange spillere, der forlader de enkelte ungdomslandshold, og hvor mange nye spillere der kommer til.

Figur 2 er et såkaldt flowdiagram over gennemstrømningen (flowet) af spillere fra ét landshold til det næste i perioden 1991 – 2006.¹⁵ Flowdiagrammet viser, at tilgangen af nye spillere på de forskellige ungdomslandshold mindskes, jo tættere man kommer på A-landsholdet, og at frafaldet af spillere på ungdomslandsholdene frem mod det næste landshold øges, jo tættere man kommer på A-landsholdet. Af flowdiagrammet fremgår det, at der var en stor tilgang af nye spillere til U/17 og U/18-20 holdene og stort

frarafald på vejen til U/21 og især A-landsholdet. Der ses således et skift i karakteren af gennemstrømningen af landsholdene, når spillerne er 17-19 år, fra en tilgang på 48 % nye spillere på U/18-20 til en tilgang på 21 % nye spillere på U/21, og fra et frafald på 27 % efter U/17 til et frafald på 63 % fra U/18-20.

Samlet set har 62 af de 635 spillere i vores kohorte fået debut på A-landsholdet. Vores datamateriale viser imidlertid, at otte spillere, svarende til 13 % af de 62 A-landsholdspillere, heriblandt kendte spillere som Ebbe Sand, Michael Gravgaard og Kenneth Perez, aldrig har haft debut på et ungdomslandshold, men fik debut direkte på A-landsholdet. Trækkes disse otte spillere fra kohorten finder vi, at 627 spillere i vores kohorte har spillet på et ungdomslandshold, og heraf er 54 spillere gået videre til A-landsholdet, svarende til at 9 % af ungdomslandsholdsspillerne har fået debut på A-landsholdet. Datamaterialet viser endvidere, at syv spillere har haft debut på alle ungdomslandshold frem til debut på A-lands-

Figur 3. Andelen af spillere født i hhv. 1., 2., 3. og 4. kvartal fordelt på tre aldersgrupper. Procent af aldersgruppe. N=635

holdet, hvilket svarer til 11 % af de 62 A-landsholdsspillere. Disse tal fremgår dog ikke af flowdiagrammet.

For at belyse, om fodboldspillere med en højere relativ alder, dvs. født i starten af en fodboldsæson, har større sandsynlighed blive identificeret som talentfulde, fordi de tilsyneladende er deres 'yngre' medspillere fysisk overlegne, blev den relative alderseffekt for en given årgang undersøgt. En fordeling af spillerne på fødselskvartaler, startende med januar-februar-marts som første kvartal, viser, at spillere født i fjerde kvartal er underrepræsenterede i kohorten, hvilket fremgår af tabel 3.

Inden for de enkelte årgange er der imidlertid store variationer, idet der i 1. kvartal er en spredning fra 19 % (årgang 1973) til 42 % (årgang 1983) og i 4. kvartal en spredning fra 7 % (årgang 1981) til 24 % (årgang 1976). Denne tendens fremgår ligeledes af figur 3, som viser fordelingen af spillere født i hvert af de fire kvartaler fordelt på tre aldersgrupper.

Således viser figur 3, at der er synlig variation aldersgrupperne imellem, og at der er en tendens til at den relative alderseffekt er mere udtalt for aldersgruppe 1 i alderen

Tabel 3. Fordelingen af spillere på fødselskvartaler

Fødselskvartal	Antal	Procent af alle
1. kvartal (jan.-mar.)	203	32,0
2. kvartal (apr.-jun.)	157	24,7
3. kvartal (jul.-sep.)	180	28,3
4. kvartal (okt.-dec.)	95	15,0
Total	635	100,0

19-23 år (født i 1983-1987) end i de to andre aldersgrupper.

Den relative alderseffekt blandt danske landsholdsspillere

Flere internationale undersøgelser viser en positiv sammenhæng mellem at være født i starten af en idrætssæson og at nå langt i eliteidræt.¹⁶ Denne sammenhæng kaldes den relative alderseffekt (RAE), og er et udtryk for, at forskellen i alder mellem spillere i samme aldersgruppe har konsekvenser for deres chancer for at blive udtaget til landsholdene. Et oversigtsstudie af forskningen

inden for dette område viser, at den relative alderseffekt især er gældende i fodbold¹⁷:

»The general principle that can be derived from the situation is that the larger the pool of potential players for a given sport in a given category, the stronger the resulting RAE should be. [...] In this view, given the worldwide popularity of soccer, it is interesting to note that empirical reports from all over the world show strong RAE in this sport.«¹⁸

En undersøgelse af udbredelsen af den relative alderseffekt blandt europæiske elitefodboldspillere i alderen 15-21 år¹⁹ viser, at uanset nationalitet er den relative alderseffekt gældende, hvilket får forfatterne til undersøgelsen til at konkludere, at selv om fysisk modning og generelle motoriske færdigheder ikke er sikre prædiktorer på talent inden for et specifikt domæne som fodbold, bliver talenter tilsyneladende udpeget netop på baggrund af disse faktorer. Et belgisk studie af den relative alderseffekt i fodbold viser, at effekten ikke kun handler om fysisk modning, men også om de udvalgte spilleres øgede muligheder for at erhverve sig mere fodbolderfaring, fordi de får mere spilletid i flere kampe.²⁰ Ydermere kan der være tale om, at den relative alderseffekt også berører forskelle i psykosociale faktorer som oplevet handlekompetence, selvværd og selvbillede i forhold til ikke blot fodbold, men også andre sociale kontekster²¹. Det har endnu været uklart, hvor udbredt den aldersrelaterede effekt er blandt elitefodboldspillere i Danmark. Derfor vil det være relevant at få belyst, om effekten genfindes i vores kohorte.

Af vores undersøgelses resultater fremgår det, at spillere født i fjerde kvartal er underrepræsenterede i kohorten. Dette sva-

rer til tendensen i andre tilsvarende studier, om end ikke så markant som i den europæiske undersøgelse²², hvilket kan skyldes, at der i vores studie blev inkluderet væsentligt flere og ældre danske spillere, end det var tilfældet i det europæiske studie, der inkluderede 90 danske ungdomslandsholdsspillere, der spillede i sæsonen 1999-2000.

Vores resultater viser, at selv om den relative alderseffekt er et fænomen, der varierer fra årgang til årgang, gælder effekten i betydelig større udstrækning for de yngre årgange (aldersgruppen 19-23 år) end for ældre årgange. Den relative alderseffekts markante udbredelse i ungdomsfodbolden påvistes ligeledes i en specialeafhandling²³ omhandlende unge talentfulde fodboldspillere i alderen 14-15 år, hvor 41 % af spillerne var født i første kvartal, og hele 70 % er spillerne var født i første halvår. Hvis disse resultater er udtryk for en omsiggribende tendens, viser de, at talentudviklingssystemet i dansk elitefodbold, ligesom i andre europæiske lande, bærer præg af, at talentidentifikation og -udvikling er underlagt den relative alderseffekt – og at denne effekt langt fra er et overstået fænomen. Årsagen til den relative alderseffekt i dansk ungdomselitefodbold kan ikke forklares ved hjælp af vores data, som de foreligger på nuværende tidspunkt. I de efterfølgende afsnit vil vi dog diskutere, hvordan betydning af den relative alderseffekt kan ses i sammenhæng med henholdsvis en evolutionær og en strategisk tankegang om talentudvikling.

Evolutionær talentudvikling

En evolutionær tankegang om talentudvikling er kendetegnet ved prioriteringen af så bred en talentmasse som muligt samt ønsket om at fastholde den brede talentmasse i

idrætten i så lang tid som muligt. Tanken er, at fodboldtalenterne skal have mulighed for at udvikle sig i deres eget tempo, finde deres egen spidskompetence og færdes i deres vante miljø (såvel fodbold- og uddannelsesmæssigt), hvorefter erfarne trænere kan vælge de talenter, man måtte finde egnede til den absolutte elite, dvs. landsholdene og superligaklubbernes førstehold. Vi kender denne tankegang om barnets naturlige udfoldelse af talent fra filosofen J. J. Rousseau og hans idé om det sansende og erfarende menneske²⁴, samt den efterfølgende progressive pædagogik, der er karakteriseret ved interessen for barnets autonomi i opdragelsen og anerkendelsen af udviklingen af barnets ressourcer på baggrund af dets egen drivkraft.²⁵ I billedlig forstand handler den evolutionære talentudvikling om at lade en mangfoldighed af blomster vokse og gro på deres egen måde og så plukke de blomster, der viser sig at være smukkeste og stærkeste, når de har vokset sig store og færdige.

I relation til resultaterne fra vores undersøgelse kan den lave repræsentation af U/16 og U/17 spillere på efterfølgende A-landshold (figur 1) og den store udskiftning og gennemstrømning af talenter på U/17-U/20 landsholdene (figur 2) fortolkes således, at udviklingstankegangen bag ungdomslandsholdene til en vis grad har været evolutionær, idet man har ladet mange forskellige talentfulde fodboldspillere få chancen i ungdomsårene, og først i 20-21 års alderen er det sket en indsnævring af talentmassen.

Den evolutionære tankegang om talentudvikling resulterer imidlertid i mindst én væsentlig problemstilling: Hvordan etableres og afgøres kriterierne for talentidentifikation, dvs. på hvilken baggrund »plukkes« talenterne til førsteholdet eller landsholdet? Den relative alderseffekt blandt især de yngre årgange i vores kohorte kan pege

på et muligt udvælgelseskræterium, nemlig fysisk modenhed og overlegenhed, uanset om dette kriterium er erkendt og anerkendt af de personer, der udvælger talenterne. Som pointeret i Musch og Grondins studie²⁶ kan den relative alderseffekt ses som et udslag af en socialiseringsproblematik i den evolutionære talentudvikling, således forstået, at den relative alderseffekt mere er et udtryk for et utilsigtet fravalg og manglende anerkendelse af sent udviklede fodboldspillere end et strategisk tilvalg af bestemte spillere på baggrund af videnskabeligt dokumenterede og anerkendte performance-determinanter.²⁷

Den evolutionære tankegangs problemstilling rummer et næsten uløseligt dilemma. På den ene side kan der være behov for en liste af performancedeterminanter, som tillader en vis grad af måling eller test af det abstrakte fænomen talent. På den anden side virker netop sådan en liste indskrænkende og ensrettende for den evolutionære udviklingstankegang, der tilstræber mangfoldighed, pluralisme og kulturel prægning i talentudviklingen.²⁸ Netop ønsket om mangfoldighed og pluralisme i talentmassen mener vi ses afspejlet i den store tilgang af nye spillere på U/17 og U/18-20 landsholdene. Også et studie af elitefodboldtræneres praktiske sans for talent²⁹ peger på, at talentidentifikation i dansk herreungdomselitefodbold hviler på en kulturelt betinget og erfaringsbaseret visuel evne hos trænerne, opøvet gennem vedvarende observationsarbejde, til at genkende komplekse bevægelsesmønstre. I studiet peges der på, at trænerens smag for personlige egenskaber som lærevillighed, hårdt arbejde og en dedikeret holdning og attitude hos talenterne synes at være en helt afgørende faktor i talentidentifikationen.

En evolutionær talentudvikling bruger

således mange menneskelige og materielle ressourcer på at udvikle en masse dygtige og forskellige fodboldspillere, der hver især er prægede af deres opvækstmiljøer og disse miljøers forståelse af, hvad talent er.³⁰ På baggrund af ovenstående diskussion af vores undersøgelses resultater kan den evolutionære tankegang således siges at være uøkonomisk og ressourcetung med hensyn til menneskelige investeringer og materielle omkostninger grundet prioriteringen af den brede talentmasse. Omvendt har mange unge fodboldtalenter fået lov til at stifte bekendtskab med ungdomslandsholdene, hvilket sandsynligvis ikke er uden betydning for deres fortsatte motivation og selvoplevede handlekompetence i fodbold.³¹

Strategisk talentudvikling

I anvendelsen af begrebsparret evolutionær og strategisk talentudvikling er vi som tidligere nævnt inspireret af den idrætspsykologiske forsknings skelnen mellem »bottom-up« og »top-down« perspektiver på talentudvikling. I tillæg dertil er vores begrebspar inspireret af sociologen Jürgen Habermas' skelnen mellem system og livsverden. Især begrebet strategisk talentudvikling er en afspjeling af Habermas' begreber strategisk rationalitet og strategisk handlen³², der henviser til systemets krav om funktionsevne og effektivitet gennem resultatorienteret handling ud fra formålsrationelle beregninger over, hvilke handlinger der bedst muligt opfylder på forhånd fastsatte mål.³³ En strategisk tankegang om talentudvikling drejer sig således om at sortere og udtynde i talentmassen på et meget tidligt tidspunkt i de unge fodboldspillers udvikling, i billedlig forstand inden færdigblomstringen. Sorteringen foregår ideelt set ud fra en fælles og anerkendt liste af performancedeterminan-

ter, dvs. tydeligt beskrevne og præcise kriterier og principper, der snævrer mangfoldigheden af talenter ind til et spørgsmål om at opdyrke relativt færre talenter inden for en given, og ikke mindst eksplicit formuleret, ramme af normer, færdigheder og kompetencer. Formålet med den tidlige sortering er at snævre mangfoldigheden af talenter ind til en strategisk udvalgt mængde unge og meget talentfulde fodboldspillere, der gives optimale betingelser for udvikling.

Den strategiske tankegang kan genfindes i DBU's talentudviklingsprogram *Integreret talentudvikling*, i tendensen til tidlig professionalisering af de unge talenter relation til klubben³⁴, og i Team Danmarks støtte af unge eliteidrætsudøveres mulighed for at tage en forlænget ungdomsuddannelse med plads til træning ved side af skolegangen.³⁵ Essensen i en strategisk tankegang om talentudvikling inden for fodbold er, at talentidentifikation i en ung alder (12-16 år) gør klubberne og landstrænerne i stand til at give en mindre, men nøje udvalgt, gruppe af talentfulde spillere en mere effektiv og målrettet træning med henblik på at skabe større sandsynlighed for, at talentet når helt til tops. Omvendt risikerer man at sortere unge og håbefulde fodboldspillere fra, der i en anden given ramme ville have været valgt ud som talentfulde.

Strategisk talentudvikling forudsætter imidlertid, at alle tænker og taler om kvalitet og talent på samme måde. Italesættelsen af kvalitet og talent betyder, at talentidentifikation ikke bare er noget, man gør eller har på fornemmelsen, men noget man kan formulere og beskrive med ord og med reference til på forhånd fastlagte performance-determinanter, som f.eks. fysiologiske og psykologiske egenskaber hos de unge spillere. Alligevel viser studier af talentudvik-

ling i fodbold, at der er udpræget diskrepans mellem forskellige talentudviklingssystemers kriterier og principper³⁶, at talentidentifikationen foregår på baggrund af subjektive vurderinger³⁷, og at talenter ikke eksisterer i et vakuum, men i en praktisk realitet, hvor et talent kun kan blive et talent og genkendt som sådan i en kontekst, hvor det er værdsat.³⁸

I relation til især fodbold kan det være problematisk lave en udtømmende liste af performancedeterminanter med henblik på strategisk talentudvikling, fordi spillet i stor grad er præget af åbne færdigheder, tilfældigheder i spillet og meget komplekse og forskellige kompetencer hos spillerne. Fysisk modning og generelle motoriske færdigheder har vist sig ikke at være sikre prædiktorer på talent inden for et specifikt domæne som fodbold³⁹, selv om den relative alderseffekt i vores resultater peger på, at det tilsyneladende har været en mere eller mindre erkendt og anerkendt strategi i dansk ungdomselitefodbold at udvælge talenter på netop den baggrund. Det har også vist sig at være problematisk at inddrage en spillers attitude og karaktertræk i en liste af potentielle performancedeterminanter, da en spillers psykologiske profil udvikles markant i ungdomsårene og opfattes forskelligt afhængigt af sociale forhold og kulturelle koder⁴⁰, herunder trænerens »smag« for talent.⁴¹ Den strategiske udviklingstankegang er derfor ikke uproblematisk, idet udpegningen af den ønskede performance er behæftet med ganske stor usikkerhed set i et flerårigt perspektiv.⁴² Hvis en strategisk talentudvikling kunne gennemføres, vil man sandsynligvis ikke se så stor udskiftning på landsholdene i ungdomsårene som vores resultater viser, hvis det samtidig forudsættes, at den primære grund til, at fodboldspillere falder fra, er, at de er blevet vråget af

trænerne i forbindelse med en strategisk baseret udtagelse til førstehold og landshold.

Konklusion

I artiklen har vi præsenteret resultater fra en retrospektiv, kvantitativ undersøgelse af 635 fodboldspilleres veje mod toppen, dvs. de danske ungdoms- og A-landsholdene i perioden 1991-2006. Resultaterne viste, at relativt få spillere fra U/16 og U/17 landsholdene får debut på A-landsholdet, og at der er en stor gennemstrømning af fodboldtalenter på U/17 og U/18-20 landsholdene, hvilket tyder på en *evolutionær* tankegang om talentudvikling blandt ungdomslandstrænerne. Resultaterne viste også, at den relative alderseffekt især er gældende blandt den yngste tredjedel af spillere.

At udvælgelsen af unge fodboldtalenter måske i højere grad end tidligere er underlagt den relative alderseffekt, peger på, at denne effekt langt fra er et overstået fænomen, selv om der efterhånden er videnskabeligt belæg for, at unge idrætsudøverens fysiologiske egenskaber ikke er så solid en performancedeterminant endda, ligesom enkeltstående kontekstuelle faktorer og specifik psykologisk profil heller ikke er videnskabeligt holdbare performancedeterminanter hos unge talenter. Derfor synes det u hensigtsmæssige at basere talentudvikling blandt ungdomsspillere udelukkende på en strategisk tankegang, hvis strategien er at udvælge færre og yngre talenter på baggrund af på forhånd fastlagte performancedeterminanter, som tilsyneladende er behæftet med stor usikkerhed.

I DBU's og Team Danmarks seneste udspil om strategier for talentudvikling ser det ud til, at man sætter sig mellem to stole: en *evolutionær* og en strategisk tankegang, som i det praksis kan blive en ganske svær

balancegang at opretholde. Fordelen ved den evolutionære udviklingstanke, som tilsyneladende har været fremtrædende, er, at flere talentfulde spillere bliver set i talentudviklingssystemet, og at disse spillere sandsynligvis oplever en motivation og handlekompetence i mødet med ungdomslandsholdene, hvilket ikke er uvæsentligt på længere sigt. Fordelen ved den strategiske udviklingstanke er, at den ud fra en strategisk rationalitet er mere økonomisk og tilsyneladende mere effektiv i dens fokus på færre talenter. Men den forlader sig på eksistensen af en »top-down« beslutning om, hvilke performancedeterminanter der skal være gældende – og disse synes ikke nødvendigvis at være sikrere til at forudsige talentets udvikling end en evolutionær tankegangs mere erfaringsbaserede praksis.

Med nærværende artikel har vi med ud-

gangspunkt i fodboldtalenter åbnet op for en problematisering af den danske regerings, DBU's og Team Danmarks satsning på talentudvikling i idræt. I øjeblikket er der imidlertid ikke tilstrækkeligt videnskabeligt belæg for at vælge en strategisk frem for en evolutionær tankegang om talentudvikling. Der er stadig brug for dybere viden om talenternes oplevelse af at være en del af forskellige talentudviklingssystemer, og der er brug for yderligere viden om det komplekse forhold mellem forskellige performancedeterminanter inden for specifikke idrætsgrene. Ikke mindst synes der at være behov for, at talentudvikling også anskues ud fra givne menneske- og samfundssyn, som påvirker mere konkrete beslutninger om strategier og strukturer, der kommer til at have indflydelse på mange børn og unges oplevelser af at dyrke eliteidræt.

Noter

Tak til Kulturministeriets Udvalg for Idrætsforskning og Team Danmark for økonomiske støtte til projektets gennemførelse.

- 1 Kulturministeriet: *Handlingsplan for at trække store idrætsbegivenheder til Danmark*. April, 2007.
- 2 Kulturministeriet, 2007, p.4.
- 3 Se DBU's hjemmeside, hvor projektet omtales på <http://www.dbu.dk/page.aspx?id=5366>.
- 4 I dette afsnit af artiklen er alle citaterne fra DBU's hjemmeside.
- 5 ITU-programmet har dog haft den virkning i de 6 tidligere ITU-klubber, at de har implementeret principper og strategier fra ITU-programmet i klubbens talentudvikling, blot med en anden finansieringsform. På den måde kan ITU-programmet udgøre en slags model for talentarbejdet også i klubber, der ikke er godkendt af DBU og Team Danmark som støtteberettigede.
- 6 Nielsen K. et al., 2000, p.5.
- 7 Nielsen K. et al., 2002a.
- 8 Nielsen K. et al., 2002b, p.47.
- 9 Christensen M.K., 2008.

10 Régnier G. et al. 1993.

11 Régnier G. et al. 1993, p.291.

12 Jørgensen, P., 2004.

13 Årsagen til at U/18-20 holdene ikke har fået en kategori hver for sig, altså U/18, U/19 og U/20, er, at denne adskilte kategorisering af holdene ikke fremgår af datamaterialet fra Palle 'Banks' Jørgensen (2004), som er en væsentlig kilde i vores datamateriale.

14 Hellevik O., 1997, p.435.

15 Der kan i datamaterialet være tale om, at A-landsholdsspillerne har haft debut på flere ungdomslandshold, og derfor vil fremgå i mere end en af procentsatserne. Det har således været muligt for en spiller f.eks. at debutere på U/16, springe over U/17 og U/18-20 for senere at debutere på U/21.

16 Vaeyens R. et al. 2005; Helsen W.F. et al., 2005; Musch J. & Grondin S., 2001.

17 Et studie af kønsforskelle i den relative aldersfekt blandt 17-årige kvindelige og mandlige elitefodboldspillere viser imidlertid, at effekten er mere udbredt blandt mandlige end blandt kvinde-

- lige fodboldspillere Vincent J. & Glamser F.D., 2006.
- 18 Musch J. & Grondin S., 2001, p.154.
- 19 Helsen W.F. et al., 2005.
- 20 Vaeyens R. et al. 2005.
- 21 Musch J. & Grondin S., 2001.
- 22 Helsen W.F. et al., 2005.
- 23 Mortensen C.S. & Pedersen M.S., 2007. Speciallets population var 181 spillere født i 1991 og 1992, fordelt på 11 fynske og jyske klubbers 1. Drengehold, der spillede i enten Dreng Juniorligaen eller i Dreng Mesterrækken.
- 24 Winther-Jensen T., 1989, p.108.
- 25 Dewey J., 1963.
- 26 Musch J. & Grondin S., 2001.
- 27 Régnier G. et al. 1993, p.297.
- 28 Tranckle P. & Cushion C.J., 2006.
- 29 Christensen M.K., 2008.
- 30 Simonton D.K., 1999.
- 31 Musch J. & Grondin S., 2001.
- 32 Det er ikke vores hensigt i denne artikel at gennemføre en selvstændig analyse af undersøgelsens problemstilling ved hjælp af Jürgen Habermas' skelnen mellem system og livsverden, selv om det kunne være både interessant og relevant.
- 33 Andersen H., 2000, p.370-381.
- 34 Nielsen K. et al., 2002.
- 35 Se Team Danmarks hjemmeside <http://www.teamdanmark.dk/CMS/cmsdoc.nsf/content/dhy5ludh5>
- 36 Holt N.L., 2002.
- 37 Williams A.M. & Reilly T., 2000; Christensen M.K., 2008.
- 38 Tranckle P. & Cushion C.J., 2006.
- 39 Helsen W.F. et al., 2000; Helsen W.F. et al., 2005.
- 40 Howe M.J.A. et al., 1998; Simonton D.K., 1999; Tranckle P. & Cushion C.J., 2006.
- 41 Christensen M.K., 2008.
- 42 Carlson R., 1991; Williams A.M. & Reilly T., 2000.

Litteratur

- Andersen H. *Jürgen Habermas* I: Andersen H. & Kaspersen L.B. (red.). *Klassisk og moderne samfundsteori*. pp.364-381 (Viborg, 2001).
- Carlson R. *Vägen till landslaget. En retrospektiv studie av framgångsrika ungdomar i sju idrotter* (Stockholm, 1991).
- Christensen M.K. *Elitefodboldtræneres praktiske sans for talent* I: Henriksen K. (red.) *Inspiration til talentudvikling – et psykologisk perspektiv* (Odense, 2008).
- Dewey J. *Experience and education* (New York, 1963).
- Hellevik O. *Forskningsmetode i sosiologi og statsvitenskap*. (5.udg.) (Oslo, 1997).
- Helsen W. F., Hodges N. J., Van Winckel J. & Starkes J.L. *The roles of talent, physical precocity and practice in the development of soccer expertise*. *Journal of Sports Sciences* 2000 (18), pp. 727-736.
- Helsen W.F., Van Winckel J. & Mark Williams, A. *The relative age effect in youth soccer across Europe*. *Journal of Sports Sciences* 2005 (23), pp. 629-636.
- Holt N.L. *A comparison of the soccer talent development systems in England and Canada*. *European Physical Education Review* 2002 (8), pp. 270-285.
- Howe M.J.A., Davidson J.W. & Sloboda J.A. (1998). *Innate talents: Reality or myth? Behavioral and Brain Sciences*, 21, 399-442.
- Jørgensen P. *Landsholdenes 2198 spillerprofiler – fra Krølben til Krøldrup* (Viborg, 2004).
- Kulturministeriet *Handlingsplan for at trække store idrætsbegivenheder til Danmark* (København, 2007).
- Mortensen C.S. & Pedersen M.S. *En sociologisk analyse af 14 til 16-årige mandlige danske fodboldtalenters fastholdelse – eller mulige årsager til frafald – indenfor elitefodbold*. Specialeafhandling ved Institut for Idræt og Biomekanik, Syddansk Universitet (Odense, 2007).
- Musch J. & Grondin S. *Unequal competition as an impediment to personal development: A review of the relative age effect in sport*. *Developmental Review* 2001 (21), pp. 147-167.
- Nielsen K., Nielsen A.G., Christensen S.M. & Storm R.K. *Kontraktspillere i fodbold og håndbold. Bind 1* (Roskilde, 2002a).
- Nielsen K., Nielsen A.G., Christensen S.M., & Storm R. K. *Kontraktspillere i fodbold og håndbold. Bind 2* (Roskilde, 2002b).
- Nielsen K., Nielsen A.G. & Storm R.K. *Den danske subelites vilkår år 2000 – en undersøgelse af danske subeliteidrætsudøveres sociale og idrætslige vilkår. Bind 1* (Roskilde, 2000).
- Régnier G., Salmela J. & Russell S.J. *Talent detection*

- and development in sport*. I: Singer R.N., Murphey M. & Tennant L.K. (red.) *Handbook of Research in Sport Psychology*. pp. 290-313 (New York, 1993).
- Simonton D. K. *Talent and its development: An emergent and epigenetic model*. *Psychological Review* 1999 (106), pp. 435-457.
- Tranckle P. & Cushion C.J. *Rethinking Giftedness and Talent in Sport*. *Quest* 2006 (58), pp. 265-282.
- Vaeyens R., Philippaerts R.M. & Malina R.M. (2005). *The relative age effect in soccer: A match-related perspective*. *Journal of Sports Sciences* 2005 (23), pp. 747-756.
- Vincent J. & Glamser F.D. *Gender differences in the relative age effect among US Olympic Development Program youth soccer players*. *Journal of Sports Sciences* 2006 (24), pp. 405-413.
- Williams A.M. & Reilly T. *Talent identification and development in soccer*. *Journal of Sports Sciences* 2000 (18), pp. 657-667.
- Winther-Jensen T. *Undervisning og menneskesyn* (København, 1989).